

НАУКОВИЙ ПЛЮРАЛІЗМ РОЗУМІННЯ ДЕФІНІЦІЇ "СПОЖИВЧІ ТОВАРИСТВА"

У даній статті авторами розглянуто плюралізм визначення поняття "споживчі товариства". Зроблено аналіз чинного законодавства щодо даної проблематики, а також досліджено наукові бачення окресленого поняття.

Ключові слова: кооперація, споживча кооперація, товариства, споживчі товариства, споживання, послуги, організація громадян.

З проголошенням України незалежною державою, почалися радикальні економічні перетворення та утвердженням ринкових засад. Сьогодні, особливо в період світової кризи, кооперативний сектор економіки в Україні знаходиться на стадії транзитивних змін. Він охоплює кооперативи та їх об'єднання різних типів кооперації.

Сучасна роль споживчої кооперації визначається її своєрідною формою соціальної та господарської самоорганізації громадян задля задоволення їх матеріальних і духовних потреб шляхом ефективного об'єднання ресурсів і високопродуктивної праці. Саме тому у сфері наукових досліджень вагомим значення набувають споживчі товариства, що зорієнтовані відповідно до законодавства України на поліпшення економічного та соціального стану своїх членів. Відповідно до наведених характеристик питання правового аналізу споживчих товариств як особливого виду споживчих кооперацій набувають особливої важливості, а тому потребують більш точного та повного його термінологічного розуміння. А отже існування жорстко пов'язаного, когерентно-несуперечливого понятійного середовища неможливо навіть уявити шлях розробки продуктивної чіткої теорії та заснування на її засадах фундаменту наукової парадигми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні наукові розвідки присвячені теорії та практиці різних видів кооперацій в Україні роблять вчені (переважно економісти, історики) М. Аліман, В. Апопій, В. Геєць, С. Гелей, В. Гончаренко, В. Зіновчук, О. Крисальний, Л. Молдаван, Т. Оніпко, А. Пантелеймоненко, В. Рекрут та ін. Вони здебільшого

акцентують увагу на історичних, економічних і соціальних аспектах феномена кооперації. Однак, існують і юридичні дороби даної проблематики. Зокрема, до науковців, які розглядають питання існування та діяльності споживчих товариств, варто назвати: С.Г. Бабенко, Л.М. Барабанщикова, І.П. Грешніков, С.Н. Грудницка, В.А. Захаров, А.В. Зеліско, О.Р. Кібенко, В.М. Кравчук, І.М. Кучеренко, В.П. Мозолін, С.В. Тичинін та деякі інші.

Тому метою наукової статті є спроба правового аналізу основних теоретичних понять у сфері споживання, а особливо споживчих товариств. Саме тому задля досягнення поставленої мети буде досліджено понятійний апарат кооперативів, споживчих кооперативів та споживчих товариств, як особливих видів споживчих кооперативів.

Після отримання незалежності Україною одним із законодавчих актів, які були прийняті в роки становлення правової системи нашої держави, став Закон УРСР "Про споживчу кооперацію". Зазначений законодавчий акт чинний і сьогодні. В даний період правовий статус споживчих товариств в Україні, крім Закон України "Про споживчу кооперацію", закріплюють Закон України "Про кооперацію", Господарський кодекс України. Існування такої кількості законодавчих актів, які визначають правовий статус одного виду юридичної особи, стало підставою для наявності різних правових підходів, як до визначення поняття споживчого товариства, виділення його ознак, так і до регулювання відносин щодо створення, реорганізації, ліквідації товариства, визначення прав і обов'язків його членів.

Варто розпочати з того, що поняття "кооперація" походить із латинської мови і дослівно перекладається, як "співробітництво". Як зазначає І. Філь, кооперація – це така форма праці, за якої в трудовому процесі приймає участь певний колектив, що виконує загальну справу направлену на підвищення економічного чи соціального рівня життя своїх членів шляхом ведення господарства за правилами кооперативу. За формою діяльності кооперативні організації поділяються на: споживчі, кредитні та сільськогосподарські (виробничі) [11].

Звертаючись до суто правового визначення даного феномену, то слід звернути увагу, що відповідно до ст. 1 Закону України "Про споживчу кооперацію" споживча кооперація в Україні – це добровільне об'єднання громадян для спільного ведення господарської діяльності з метою поліпшення свого економічного та соціального стану. Вона здійснює торговельну, заготівельну, виробничу та іншу діяльність, не заборонену чинним законодавством України, сприяє соціальному і культурному розвитку села, народних промислів і ремесел, бере участь у міжнародному кооперативному русі [2, ст. 1].

Дещо інше визначення терміну "споживче товариство" наводиться у ст. 2 проекту нового Закону України "Про споживчу кооперацію". Так, у проекті зазначено, що споживче товариство – добровільне об'єднання громадян на засадах членства, створене у формі споживчого кооперативу з метою задоволення своїх матеріальних та інших потреб шляхом організації на демократичних засадах спільної діяльності, визначеної Статутом, і об'єднання його членами пайових (грошових чи майнових) та інших внесків [4, ст. 2].

У тому ж законі, але вже у ч. 1 ст. 5 зазначено, що первинною ланкою споживчої кооперації є споживче товариство – самостійна, демократична організація громадян, які на основі добровільності членства і взаємодопомоги за місцем проживання або роботи об'єднуються для спільного господарювання з метою поліпшення свого економічного і соціального стану [2, ст. 5].

Однак, згідно ст. 1 Закону України "Про кооперацію", термін "споживчий кооператив" або, як там ще зазначено, "споживче товариство" мають дещо інше визначення, а саме споживчий кооператив (споживче товариство) – кооператив,

який утворюється шляхом об'єднання фізичних та/або юридичних осіб для організації торговельного обслуговування, заготівель сільськогосподарської продукції, сировини, виробництва продукції та надання інших послуг з метою задоволення споживчих потреб його членів.

Отже, виходячи із даних понять випливає, що споживчими товариствами називають об'єднання людей, які закупають продукти споживання і потім перепродують їх членам свого товариства.

Проте, варто констатувати той факт, що Закон України "Про кооперацію" та Закон України "Про споживчу кооперацію" не мають системного зв'язку між собою, і саме тому, фактично існують у правовому полі автономно.

Звертаючись до іншого законодавчого акта, а саме Господарського кодексу України (надалі – ГК України), варто зазначити наявність деякої правової відмінності й тут. Так, відповідно до статті 111 ГК України споживче товариство – самоврядна організація громадян, які на основі добровільності членства, майнової участі та взаємодопомоги об'єднуються для спільної господарської діяльності з метою колективного організованого забезпечення своїх економічних і соціальних інтересів [1, ст. 111].

Як бачимо, поняття споживчого товариства визначається через поняття "самоврядна організація". Що стосується терміна "самоврядна", то він має значення, яке тотожне поняттю "самоуправління". "Самоврядна" означає та, яка самостійно вирішує питання внутрішнього управління [5, с.1287].

У чому ж полягає реальна відмінність споживчого товариства від споживчого кооперативу, на жаль, ніякого розумної відповіді на це питання знайти в сьогоденному вітчизняному законодавстві не видається можливим.

Досліджуючи доктринальний рівень понятійного апарату споживчих товариств, варто відзначити, що дане питання є досить дискусійним та малодослідженим. Так, наприклад, російські науковці Е.А. Суханов та Ю.К. Толстой обмежуються лише терміном споживча кооперація, а споживче товариство не розглядають як таке. Професор Е.А. Суханов дає близьке, але не цілком співпадаюче з законодавством визначення: "Споживчим кооперативом визнається заснована на засадах членства організація, створена для задоволення матеріальних та інших потреб учас-

ників шляхом об'єднання ними майнових внесків" [6, с. 156].

Науковець Ю.К. Толстой [7 с. 190] вважає виробничим кооперативом "об'єднання осіб на засадах членства з метою задоволення власних потреб у товарах і послугах, початкове майно якого складається з пайових внесків".

На думку українського науковця А.В. Зеліско, під поняттям "споживче товариство" варто розуміти непідприємницьке кооперативне товариство, члени якого мають право власності на пай, розмір якого визначається як сукупність пайових і додаткових внесків, несуть субсидіарну відповідальність в межах вартості паю та мають право отримувати прибуток у межах, встановлених законом [8, с.5].

Звертаючись до закордонних наукових джерел, варто зазначити, що Кембриджський тлумачний словник надає наступне визначення споживчим товариствам: це товариство, в якому люди часто купують нові товари, особливо товари, які їм не потрібні, і в якій велике значення приділяється володінню багатьма речами [12].

У іншому міжнародному словнику Лексикології 21-го століття зазначено дещо інше визначення, відповідно до якого споживче товариство – це співтовариство, в якому купівля та продаж товарів масового виробництва і послуг забезпечується за допомогою засобів масової інформації і є домінуючою економічною діяльністю [13].

Із філософської точки зору, споживчі товариства трактуються як: "суспільство споживання", "суспільство масового споживання", поняття, що вживається в буржуазних суспільних науках для позначення стану, якого досягли промислово розвинені капіталістичні країни [10].

Компаративістський аналіз вітчизняних та зарубіжних наукових поглядів щодо поняття "споживчі товариства" дає змогу дійти висновку, що західна наука накопичила у своєму змістовному арсеналі більш економічні показники даного феномену.

Таким чином, аналіз наукових праць і публікацій сучасних науковців і дослідників споживчих кооперацій та товариств свідчить про те, що в силу плюралістичного законодавчого закріплення термінологічної бази існують і різні способи їх тлумачення.

Підводячи підсумок вищезазначеному, можна стверджувати, що питання понятійного апарату

споживчих товариств та споживчих кооперацій потребують нагального законодавчого вирішення, оскільки це дасть змогу належного правового регулювання їх подальшої діяльності та вдосконалення. Плюралізм даних визначень призводить до того, що в залежності від способу як наукового, так і суто практичного трактування даних понять, залежить подальше дієве застосування нормативної бази.

Література:

1. *Господарський кодекс України* від 16.01.2003 р. № 436-IV [Текст] // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 462.
2. *Про споживчу кооперацію: Закон України* від 10 квітня 1992 року № 2265-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 30. – Ст.414
3. *Про кооперацію: Закон України* від 10 липня 2003 року № 1087-IV // Відомості Верховної Ради України – 2004 – № 5. – Ст.35
4. *Проект Закону України "Про споживчу кооперацію"* від 20.08.2002 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: w1.c1.rada.gov.ua/pls/.../webproc34?id...?
5. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* (з дод. і допов.) / уклад. голов. ред. В. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ "Перун", 2005. – 1728 с.
6. *Гражданское право: В 2 т. / Отв. ред. Е. А. Суханов.* – М.: Бек, 1993. – Т. 1. – М.: Бек. – 382 с.
7. *Гражданское право. В 3 т. / Под ред. А.П.Сергеева, Ю.К. Толстого.* – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: 2005, – т.1 – 765с.
8. *Зеліско А. В. Правовий статус споживчих товариств* [Текст] : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / А. В. Зеліско; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. – К. : [б. в.], 2008. – 20 с.
9. *Старицька О. О. Організаційна основа здійснення захисту прав споживачів в Україні / О.О.Старицька//Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* – Херсон: Видавничий дім "Гельветика", 2012. – Випуск № 20. – Т. 1. – Ч. 2. – 2012. – С. 249 – 252
10. *Філософська енциклопедія* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/4696/%C2%AB%D0%9F%D0%9E%D0%A2%D0%A0%D0%95%D0%91%D0%98%D0%A2%D0%95%D0%9B%D0%AC%D0%A1%D0%9A%D0%9E%D0%95.

11. Філь І. Досвід кооперативної діяльності в Катеринославській губернії (в кінці ХІХ– на початку ХХ ст.)/ І.Філь // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: old.pinchukfund.org/storage/students/.../166.do...

12. *Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus* // Cambridge University Press

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/british/consumer-society>

13. *Dictionary.com's 21st Century Lexicon* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dictionary.reference.com/browse/consumer+society>

О.А. Старицкая, А.Р. Ацикян

Научный плюрализм понимания дефиниции "потребительское общество".

В данной статье авторами рассмотрены плюрализм определение понятия "потребительские общества". Сделан анализ действующего законодательства по данной проблематике, а также исследованы научные видения выраженного понятия.

Ключевые слова: кооперация, потребительская кооперация, общества, потребительские общества, потребления, услуги, организация граждан.

O. Starytska, A. Atsykyan

Research understanding of pluralism definition of "consumer society".

Annotation. In this article the authors examined pluralism of definition of "consumer society". The analysis of the current legislation on these issues, and examined the scientific vision of the appointed term.

Keywords: cooperation, consumer cooperatives, associations, consumer society, consumer services, organization of citizens.